

Martin Marcussen

Et grænseoverskridende netværk af centralbanker

Centralbanker er i stigende grad globalt orienterede og organiserede i et grænseoverskridende styringsnetværk. Dette netværk kan beskrives ud fra centralbankdirektørernes karakteristika, de organisationer som former rammerne for centralbankernes internationale mødeaktivitet samt ud fra de forskellige typer af offentlig politik, der produceres i netværket. Netværket er i øjeblikket stabilt. Der er få interne og eksterne faktorer, der kan forårsage forandringer af, endsigse omvælte, netværket.

Centralbanker som grænseoverskridende styringsnetværk¹

Centralbankdirektører fungerer som vor tids troldmænd. Udtalelser fra en centralbankdirektør tolkes i medierne på samme måder som beskeder fra Oraklet i Delfi: Jo færre, mere generelle, hemmelighedsfulde og intetsigende disse er, jo mere diskussion er de ophav til, og jo mere hengivenhed og respekt vises centralbankdirektørerne. Den nuværende doyen d'age blandt verdens centralbanker, Alan Greenspan, beskriver selv sine udtalelser som »konstruktivt tvetydige« (Woodward, 2000: 245). Efter at være blevet rost af en journalist for at have givet Kongressen en soleklar analyse af den amerikanske økonomi skulle han have svaret: »Synes De det var et klart budskab? Så må jeg have udtrykt mig dårligt!«²

I dag er det ikke mangel på information, der præger den generelle økonomiske debat. Private såvel som offentlige, nationale såvel som internationale instanser offentliggør konstant analyser om fortid, nutid og fremtid. Pressemeddelelserne, årsberetningerne og analyserne fra centralbankerne har imidlertid en særlig status. De studeres nøje af diverse markedsaktører, politikere og analytikere, og det er blevet en særegen sport i diverse finansmedier at kunne forudse, hvad en centralbank vil konkludere. En centralbanks vidensproduktion betragtes som særlig kyndig og ansvarlig, og den overtrumfer derfor sammenlignelig viden fra diverse interesseorganisationer, ministerier og internationale organisationer. Det interessante er, at dette ikke kun er tilfældet i Danmark eller i de lande, vi normalt sammenligner os med – der er tale om et globalt fænomen. Nogle vil gå så vidt som til at sige, at centralbanker i dag udgør et globalt vidensfællesskab, der har monopol på autoritativ viden om monetære og finansielle spørgsmål (Dean og Pringle, 1994: 1).

Dette vidensfællesskab styrkes af, at de fleste centralbanker i verden også juridisk og institutionelt har fået tildelt en særlig uafhængig status. Hverken politikere eller nogen andre kan retmæssigt blande sig i centralbankernes kompetencer. Centralbankerne er derimod i princippet frit stillet til at blande sig i ømfindtlige politiske forhold. Centralbankerne er heller ikke afhængige af at modtage finansielle ressourcer fra den siddende regering. Den skaffer sine egne ressourcer.

Vidensfællesskabet styrkes også af, at de målsætninger, som centralbanker traditionelt har søgt at realisere (lav inflation og stabile valuta- og finansmarkeder), i dag støttes af de fleste aktører på hele den politiske højre-venstre skala. Centralbankidéerne er blevet offentligt eje og disse målsætninger figurerer endog højt på diverse regerings dagsordener. Det er blevet almindelig sund fornuft at tænke som en centralbankdirektør, og vedkommende behøver i dag ikke at gøre sig store anstrengelser for at overtale omverdenen til at følge hans eller hendes budskaber. Endelig er dette vidensfællesskab styrket af, at dets fagområde har udviklet sig på en måde, så almindelige politikere generelt opfattes som værende magtesløse. De finansielle markeder er blevet liberaliserede, og kapitalstrømmene er i dag langt hurtigere og langt mere omfattende, end de nogensinde tidligere har været. Det er blevet almindelig praksis, at politikere hele tiden må signalere til disse ansigtsløse finansielle markeder, at deres økonomiske politik er »ansvarlig« og »stabilitetsorienteret«. Alt andet vil føre til at kapital trækkes ud af det pågældende land, og at indeståender i det pågældende lands valuta vil blive afhændet med faldende valutakurs, stigende renter og aftagende valutareserve til følge (Dyson et al., 1995). I den situation ses centralbankdirektørerne som nogle af de aktører, der har kontakt med dette marked for valuta og kapital. De fungerer som brandmænd i krisesituationer og som rådgivere i normalsituationer. Aldrig nogensinde har folkevalgte politikere følt sig så afmægtige over for kapitalmarkederne og så afhængige af centralbankerne (Gill, 2003: 130).

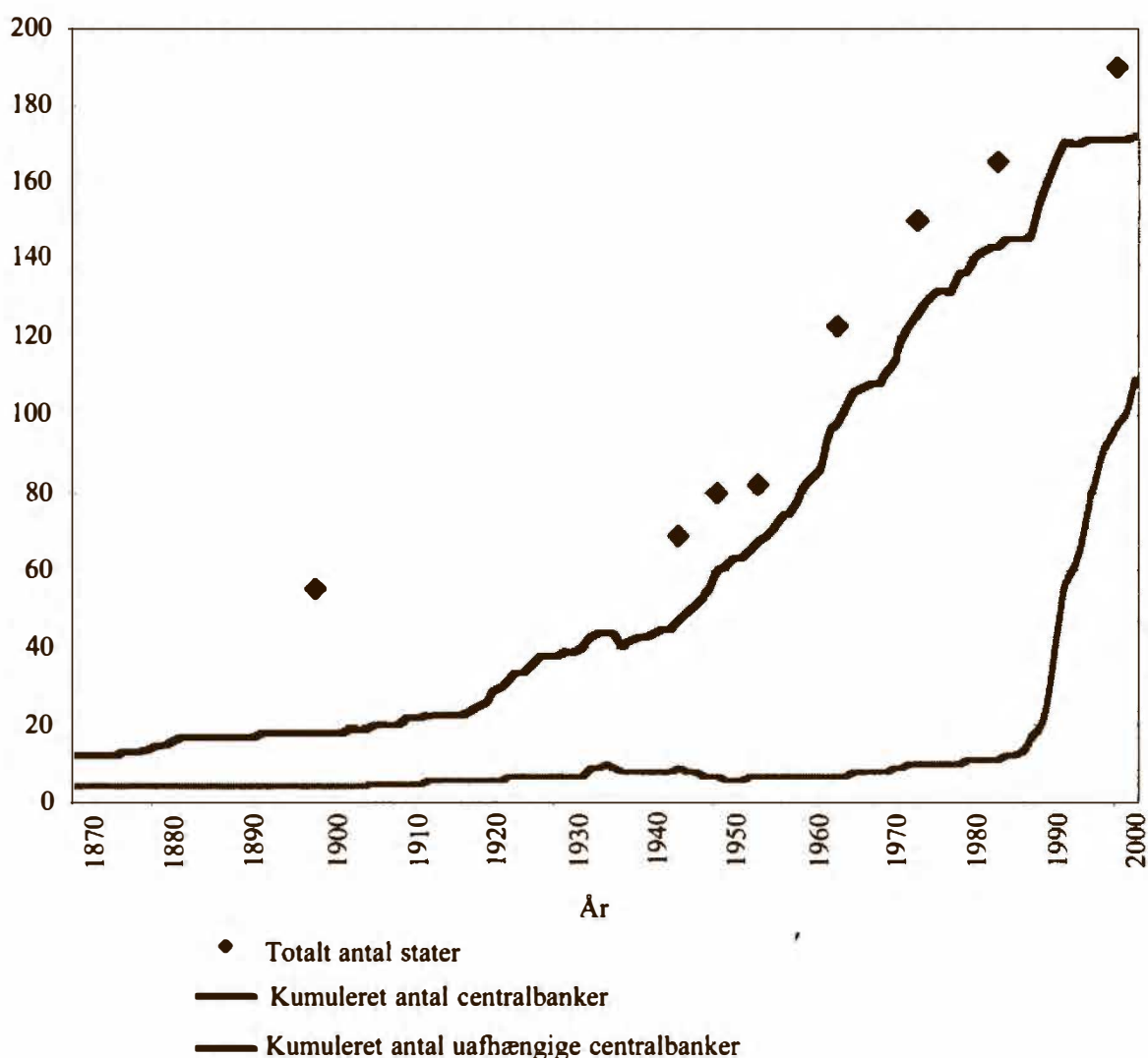
Dette autonome vidensfællesskab af centralbanker udgør i praksis et grænseoverskridende styringsnetværk. I det følgende er et styringsnetværk defineret som en gruppe selvstyrende aktører, som interagerer inden for rammerne af et sæt mere eller mindre formaliserede institutioner med henblik på at producere offentlig politik (Jensen og Sørensen, dette nummer; Marcussen og Torfing, 2003). Tre centrale elementer af denne definition bliver trukket ud og kommer til at strukturere resten af denne artikel.³ For det første, er vi nød til at vide noget mere om de aktører, der indgår i dette netværk. Hvor udbredt er centralbanken som organisationsform, og hvem er disse centralbankdirektører egentlig? For det andet, skal vi have et overblik over de grænseoverskridende organisatoriske rammer, der er blevet opbygget over årene og som fysisk samler centralbankdirektørerne og tillader, at de mødes. Hvordan kan vi karakterisere disse institutionelle strukturer og er der nogen centralbanker, der er mere centralt placeret end andre? For det tredje, kan vi få et lille indblik i, hvordan der arbejdes i disse grænseoverskridende netværk. Hvilken form for offentlig politik produceres der, og hvilken form for styring er der tale om? Det overordnede formål med artiklen er altså at beskrive et grænseoverskridende styringsnetværk ved at diskutere dets forskellige udtryksformer som et sæt aktører, som en række forbundne mødefora og som producent af offentlig politik.

Netværksaktører

For at kunne tale om, at der eksisterer et decideret globalt netværk af centralbanker, må det først sandsynliggøres, at centralbanken som organisatorisk form vit-terligt er udbredt på globalt niveau. Der er andre måder at indrette sig på end lige

netop at have en centralbank. Det har blandt andet i mellemkrisperioden været meget udbredt at indrette sig med et såkaldt *currency board* og i nogle tilfælde har man blot ladet en privat bank tage sig af de funktioner, som i dag typisk varetages af en centralbank (Green, 2003). Men sådan er det ikke længere. Centralbanken har efter første verdenskrig og med sammenbruddet af det klassiske gulfodssystem spredt sig i en sådan grad, at det nu må siges at være et globalt organisatorisk fænomen. Figur 1 viser antallet af centralbanker i forhold til det til enhver tid eksisterende antal stater. I år 1900 havde godt en tredjedel af alle stater en centralbank, i dag er det mere end 90 pct. Figuren viser desuden, at 20 pct. af de eksisterende centralbanker i år 1900 formelt set var juridisk uafhængige af deres regeringer. I dag er det godt 65 pct. af alle centralbanker, der har fået denne status formelt indskrevet i deres lovgivning.

Figur 1. Suveræne stater og centralbanker, 1870-2002

Kilde: Suveræne stater: Freedom House (2000), McNeely (1995: 42). Centralbanker: The Morgan Stanley Central Bank Directory 2003, www.centralbanknet.com. Juridisk centralbankuafhængighed: Cukierman et al. (1992), Jácome H. (2001), Malizewski (2000), Maxfield (1997), McNamara (2002), www.centralbanknet.com; national centralbanklovgivning.

Det er klart, at figuren ikke viser i hvilken udstrækning alle eksisterende centralbanker jorden over også fungerer på samme måde og har samme status. Der er ikke to centralbanker, der ligner hinanden til punkt og prikke. Det er også klart, at formel uafhængighed ikke nødvendigvis er det samme som reel uafhængighed (Bowles og White, 1994). Det figuren viser er, at en organisatorisk form (centralbanken) har spredt sig ud til alle hjørner af kloden, og at det samme gør sig gældende for en formel, juridisk standard, uafhængighed.⁴ Figuren viser også, at disse to spredningsprocesser har været meget forskellige. Hvor centralbanken er blevet spredt løbende over mere end et århundrede, er den juridiske centralbankuafhængighed en forholdsvis ny standard, der er blevet spredt over et årti.

Går vi lidt mere i detaljer, vil man se, at forskellige mekanismer, har hjulpet spredningen på vej til forskellige tider og i forskellige regioner af verden (Marcussen, 2003). De allerførste centralbanker blev grundlagt, fordi statslederne havde et akut finansieringsbehov, typisk opstået som et resultat af krigseventyrer. En centralbank kunne fremskaffe denne kapital, enten ved at fungere som privat långiver eller simpelthen ved at trykke penge via sit seddel- og møntmonopol. En anden årsag til at oprette centralbanker i den meget tidlige periode var bankkriser. Centralbanker kunne fungere som sikkerhedsnet under private banker, og derved sikre at de ikke så nemt kunne gå konkurs på grund af urentable udlån. Devisen var, at almindelige borgere og andre opsparere trygt skulle kunne overdrage private banker deres formuer, som så vil kunne videreformidle disse som produktiv investeringskapital til gode for den overordnede økonomi (Broz, 1997).

Disse efterspørgselsorienterede forklaringer er imidlertid ikke tilstrækkelige som forklaring på, hvorfor en række centralbanker spredtes i mellemkrigsårene. I den periode, hvor banker spredtes til så forskellige lande som Sydafrika, Peru og Grækenland må man supplere med nogle udbudsforklaringer, altså det forhold at der faktisk var nogen eller noget der aktivt hjalp spredningen på vej (Finemore, 1996b). I mellemkrigsårene fra 1918-1930 forsøgte den legendariske engelske centralbankdirektør, Montagu Norman, og den første direktør for det amerikanske centralbanksystem, Benjamin Strong, ikke bare at samle de eksisterende centralbankdirektører til internationale konferencer inden for rammerne af Folkeforbundet, de forsøgte også hver for sig, og med hjælp fra såkaldte »pengedoktorer«, at sprede denne organisatoriske form til deres naboer, samhandelspartnere, strategiske partnere og tidligere kolonier (Babb, 2001; Drake, 1989). Dette lykkedes i stor udstrækning. Man kan se, at antallet af centralbanker stiger relativt mere i mellemkrigsårene end i årene forud og i de efterfølgende år. Det var altså ikke kun disse landes efterspørgsel efter finansielle organisationsformer, der fik dem til at grundlægge en centralbank, det var også vedholdende og overbevisende salgsarbejde fra især den engelske og den amerikanske centralbanks side, der gjorde en forskel.

Den næste store bølge af centralbanker kommer i 1960'erne og begyndelsen af 1970'erne. I den periode etableredes centralbanker i næsten alle de tidligere kolonier i Afrika og Sydøstasien. For at forstå denne bølge er det nødvendigt at vende tilbage til efterspørgselsforklaringerne, men dog af en anden type end den der gjorde sig gældende i det 17. og 18. århundrede. Umiddelbart efter at have op-

nået politisk selvstændighed etablerer disse tidligere kolonier centralbanker, fordi dette organisatoriske element nu betragtedes som værende en fast bestanddel af en moderne, fremadrettet og gennemført nationalstat. Spredningslitteraturen taler om, at spredningen har fået en egendynamik, og at aktiv deltagelse af såkaldte idéentreprenører ikke længere er nødvendig (Finnemore, 1996a; Meyer, 2000). Ligesom de fleste stater i dag har finanslove, statsborgerskab, tredeling af magten og bureaukratiske styringsstrukturer, så indgår centralbanken i dette kompleks af institutionelle former, som enhver stat absolut må have for at blive betragtet som en »rigtig«, »legitim« og »acceptabel« stat.

Den egendynamik gjorde sig også gældende for den fjerde og hidtil sidste spredningsbølge, som fandt sted i 1990'erne. Det første, de nye suveræne stater fra det tidligere Sovjetunionen gjorde, var blandt andet at få sig et flag og en centralbank. Centralbanken som organisatorisk form har nu fået en symbolværdi, der signalerer frihed og selvstændighed. Det er ikke altid, at disse organisatoriske former fungerer efter hensigten. Op gennem 1970'erne fungerede mange centralbanker som den lokale diktators pengemaskine, og i Ruslands randstater er det kun langsomt at centralbankerne begynder at optræde og opfattes som traditionelle centralbanker (Dean og Pringle, 1994).

Tabel 1. Centralbankdirektører og køn (pct. i parentes), 2001

	Global	Vesteuropa/ USA/Canada/ NZ/Australien/ Japan	CEECs/ NIC ¹	Afrika	Asien/ Kina/ Stillehavet	Syd- og Central- amerika
Mænd	139 (95,6)	24 (96,0)	23 (100,0)	39 (97,5)	28 (96,6)	25 (89,3)
Kvinder	6 (4,4)	1 (4,0)	0 (0)	1 (2,5)	1 (3,4)	3 (10,7)
Total	145 (100,0)	25 (100,0)	23 (100,0)	40 (100,0)	29 (100,0)	28 (100,0)
Mangler ²	22	1	1	6	14	0

1. CEECs = lande i Central og Østeuropa; NIC = lande i det tidligere Sovjetunionen.

2. »Mangler« indikerer, at der mangler oplysninger om dette.

Hvordan kan man så karakterisere centralbankdirektøren i dag? Hvilke objektive kendetegn har de personer, som i dag varetager hvervet som leder af de nationale pengeudstedende myndigheder? Her kan det være nyttigt at tage udgangspunkt i centralbankdirektørenes »blå bog«, der udgives årligt (J.P. Morgan, 2001). I den er næsten alle de eksisterende centralbankdirektørers levnedsskildringer nedfældet.⁵ Det første man lynhurtigt kan konkludere er, at næsten alle centralbankdirektører er mænd (tabel 1). Kun i Central- og Sydamerika når andelen af kvindelige centralbankdirektører over 10 pct. Den danske centralbankdirektør, Bodil Nyboe Andersen, adskiller sig altså fra den store mængde i det grænseoverskridende styringsnetværk af centralbankdirektører.

Hvad angår spørgsmålet om, hvor lang tid de nuværende centralbankdirektører har fungeret som sådan, kan vi igen notere en slående lighed på tværs af hele

populationen af centralbankdirektører (tabel 2). Gennemsnitligt har centralbankdirektørerne fungeret som sådan i 7 år. Igen adskiller Danmark sig en smule fra mængden. Den tidligere nationalbankdirektør, Erik Hoffmeyer, var direktør for Nationalbanken i ikke mindre end 30 år (1965-1995) og Bodil Nyboe Andersen, som allerede har haft posten længere end gennemsnittet, kan have mange gode år endnu på posten. I modsætning til så mange andre lande er det kun pensionsalderen på 70 år, der sætter grænsen for ens karriere som nationalbankdirektør.

Tabel 2. Antal år i funktion som centralbankdirektør, 2001

	Global	Vesteuropa/ USA/Canada/ NZ/Australien/ Japan	CEECs/ NIC ¹	Afrika	Asien/ Kina/ Stillehavet	Syd- og Central- amerika
Gns. tiltrædelsesår	1996	1996	1996	1996	1997	1996
Gns. antal år på post (2003)	7	7	7	7	6	7
Totalt antal central- bankdirektører	147	25	23	41	37	21
Mangler	20	1	1	5	6	7

På ét punkt adskiller centralbankdirektørerne sig dog fra hinanden. Det er, hvad angår deres alder (tabel 3). Det viser sig at centralbankdirektører i OECD-gruppen i gennemsnit er 59 år gamle, hvilket er ældre end gennemsnittet (53 år) og meget ældre end de nye centralbankdirektører i det tidligere Sovjetunionen og Østeuropa (48 år). I skrivende stund (2004) er Alan Greenspan, født marts 1926, verdens ældste centralbankdirektør.

Tabel 3. Centralbankdirektørenes alder, 2001

	Global	Vesteuropa/ USA/Canada/ NZ/Australien/ Japan	CEECs/ NIC ¹	Afrika	Asien/ Kina/ Stillehavet	Syd- og Central- amerika
Gns. alder	53	59	48	53	52	56
Totalt antal central- bankdirektører	116	23	24	32	21	16
Mangler	51	3	0	14	22	12

Alderen er nok også det eneste, der for alvor varierer mellem centralbankdirektørerne. Hvad angår uddannelse kan vi igen notere os, at der er flere ligheder end forskelle. Den første trend er, at langt den største del af centralbankdirektørerne (81 pct.) har en akademisk grad i økonomi eller finansielle forhold (tabel 4). De er desuden særdeles veluddannede, idet ikke færre end 41 pct. har en ph.d.-grad. Dette tal svinger dog noget fra region til region. Den anden trend er, at over halv-

delen af alle centralbankdirektører har været i enten USA eller England for at studere. Igen varierer tallet lidt fra region til region, men det er interessant, at aktørerne i det grænseoverskridende styringsnetværk af centralbankdirektører ikke bare har noget at samtale om (økonomi og finansielle forhold), men også kan tage udgangspunkt i nogenlunde den samme angloamerikanske teoretiske referenceramme.

Tabel 4. Centralbankdirektørenes uddannelse (pct. i parentes), 2001

	Global	Vesteuropa/ USA/ Canada/ NZ/ Australien/ Japan	CEECs/NIC ¹	Afrika	Asien/Kina/ Stillehavet	Syd- og Centralame- rika
Type uddannelse						
Økonomi/finan- sielle forhold/ bankvæsen	102 (81,0)	20 (80,0)	21 (91,3)	25 (75,8)	21 (77,8)	15 (83,3)
Regnskab	1 (0,8)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	1 (3,7)	0 (0)
Jura	2 (1,6)	2 (8)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)
Statskundskab/ forvaltning/ MBA	13 (10,3)	1 (4,0)	0 (0)	7 (21,2)	4 (14,8)	1 (5,6)
Andre	8 (6,3)	2 (8,0)	2 (0)	1 (3,0)	1 (3,7)	2 (11,1)
Total	126 (100)	25 (100)	23 (100)	33 (100)	27 (100)	18 (100)
Mangler	41	1	1	13	16	10
Uddannelsesniveau						
Bachelor	12 (10,5)	1 (4,5)	1 (7,1)	5 (14,7)	4 (16,0)	1 (5,2)
Master	55 (48,2)	11 (50,0)	5 (35,7)	20 (58,8)	9 (36,0)	10 (52,6)
Ph.d.	47 (41,2)	10 (45,5)	8 (57,1)	9 (26,4)	12 (48,0)	8 (42,1)
Total	114 (100)	22 (100)	14 (100)	34 (100)	25 (100)	19 (100)
Mangler	53	4	10	12	18	9
International uddannelse¹						
USA	50 (41,0)	5 (20,8)	5 (21,7)	18 (56,3)	13 (54,2)	9 (47,4)
UK	20 (16,4)	1 (4,2)	1 (4,3)	9 (28,1)	7 (29,2)	2 (10,5)
Frankrig	9 (7,4)	2 (8,3)	0 (0)	6 (18,8)	0 (0)	1 (5,3)
Andre lande	12 (9,8)	0 (0)	1 (4,3)	3 (9,4)	6 (25,0)	2 (10,5)
Total	122	24	23	32	24	19
Mangler	45	2	1	14	19	9

1. Summen af uddannelser taget i udlandet af centralbankcheferne er større end det totale antal centralbankchefer, da enkelte har taget uddannelser på flere udenlandske universiteter.

Endelig kan man notere sig visse ligheder mellem verdens centralbankdirektører, hvad angår deres karriereforløb (tabel 5). Centralbankdirektører har typisk prøvet

lidt af hvert, inden de fik posten. Kun 3 pct. har altid været ansat i den pågældende centralbank. Centralbankdirektøerne har først og fremmest været ansat som embedsmænd (64 pct.) eller i en privat forretningsvirksomhed (47 pct.). Særligt interessant er det at notere sig, at ikke mindre end 32 pct. af alle de nuværende centralbankdirektører erklærer, at de har haft forbindelse med enten Verdensbanken (IBRD) eller den Internationale Valutafond (IMF) før deres udnævnelse til centralbankdirektør. Dette kan være med til at underbygge en hypotese om, at centralbankdirektører i det grænseoverskridende styringsnetværk har en fælles teoretisk og empirisk referenceramme, blandt andet fordi centralbankdirektører ikke bare har modtaget undervisning de samme steder (se ovenfor), men også har været tilknyttet de samme internationale økonomiske organisationer.

Tabel 5. Centralbankdirektøernes karrieremønstre (pct. i parentes)¹, 2001

	Global	Vesteuropa/ USA/ Canada/ NZ/ Australien/ Japan	CEECs/NIC ¹	Afrika	Asien/Kina/ Stillehavet	Syd- og Centralame- rika
Kun karriere i centralbank	4 (3,1)	0 (0)	0 (0)	2 (6,3)	2 (6,9)	0 (0)
National centraladm.	83 (63,8)	15 (60,0)	17 (70,8)	22 (68,8)	17 (58,6)	12 (60,0)
Politiker	32 (24,6)	5 (20,0)	11 (45,8)	6 (18,8)	5 (17,2)	5 (25,0)
Privat sektor	61 (46,9)	11 (44,0)	9 (37,5)	19 (59,4)	9 (31,0)	13 (65,0)
IBRD/IMF	42 (32,3)	9 (36,0)	6 (25,0)	13 (40,6)	7 (24,1)	7 (35,0)
Andre IO'er	32 (24,6)	7 (28,0)	3 (12,5)	7 (21,9)	5 (17,2)	10 (50,0)
Universitet o.a.	52 (40,0)	12 (48,0)	9 (37,5)	9 (28,1)	8 (27,6)	14 (70,0)
Andet	3 (2,3)	1 (4,0)	0 (0)	1 (3,1)	1 (3,4)	0 (0)
Total	130	25	24	32	29	20
Mangler	37	1	0	14	14	8

1. Summen af ansættelsessteder er større end det totale antal centralbankchefer, da de fleste har været ansat flere steder inden deres ansættelse som centralbankdirektør.

Generelt kan man sige, at centralbanken som organisatorisk form er blevet spredt ud til de fleste steder af kloden. Der er altså grundlag for at konkludere, at centralbanknetværket faktisk er et globalt netværk. Derudover kan vi konkludere, at netværksmedlemmerne, det vil i dette tilfælde sige centralbankdirektøerne, i forbavsende stor udtrækning ligner hinanden, hvad angår en række formelle karakteristika. Kun på aldersvariablen adskiller OECD-landene sig fra resten. Hvad angår køn, anciennitet, uddannelse og tidligere karriere taler vi om en ganske homogen gruppe af aktører.

Netværksinstitutioner

I studiet af netværk vil man, udover at opnå viden om aktørerne i netværket, også gerne vide noget om de formelle rammer, inden for hvilke interaktion i netværket finder sted. Internationalt er antallet af internationale organisationer eksploderet siden anden verdenskrig (Cupitt et al., 1996; Shanks et al., 1996). Dette gælder også inden for centralbankernes felt, det vil sige inden for det monetære og finansielle område. Generelt kan man notere sig fire udviklingstendenser. Centralbankernes mødefora er, for det første, blevet *formaliserede*. I centralbankernes glansperiode under den klassiske guldstandard og op til anden verdenskrig var det reglen snarere end undtagelsen, at internationalt samkvem var uformel og ad hoc (Eichengreen, 1992; Gallarotti, 1995). I dag er denne uformelle sammenkomst fortsat samtidig med, at en lang række formelle organisationer er bygget op. For det andet kan man notere sig, at antallet af centralbankmødefora er *øget i antal*. Fra 1950'erne og særligt i 1960'erne blev der grundlagt et meget stort antal internationale organisationer, der har centralbanker som medlemmer (tabel 6). For det tredje kan det iagttages, at centralbankernes mødefora er blevet stadig mere *forskelligartede*. I dag inkluderer disse mødefora udviklingsbanker, multilaterale centralbanker, rene centralbankfora såvel som fora, der både indeholder centralbanker og repræsentanter for diverse regeringer (tabel 6). For det fjerde er det tydeligt, at der har fundet en hvis *globalisering* sted. Dette kan ses ved at nogle centralbankfora, der oprindeligt var regionale enheder (eksempelvis Bank for International Settlements, BIS), nu i stadig stigende grad har medlemmer fra hele verden. Man kan desuden se, at centralbanker uden for den vestlige hemisfære organiserer sig i helt separate mødefora.

Man kan bruge disse data om medlemskab af internationale organisationer til at sige noget om de relationelle strukturer, der er i det grænseoverskridende styringsnetværk af centralbanker. Hvad er de indbyrdes relationer mellem centralbankerne? Er der nogle centralbanker, der er strukturelt mere centralt placeret i netværket end andre? Er der én eller flere kerner i netværket? Ved at registrere centralbankernes medlemskab i internationale organisationer er det muligt at konstruere et sociogram som dét, der fremgår af figur 2. Et sociogram består af en række punkter forbundet med linjer (Scott, 2000). De firkantede punkter er internationale organisationer, de runde punkter er nationale centralbanker. Linjerne mellem de runde og de firkantede punkter indikerer medlemskab af en international organisation. Det særlige computerprogram, der konstruerer sociogrammet udregner hver enkelt centralbanks strukturelle position i det globale netværk af centralbanker (Borgatti et al., 1999). Programmet forsøger at placere centralbankerne så tæt som muligt på de organisationer, som de er medlem af. Visuelt er det derfor muligt at iagttage, om der fremkommer nogle særligt tætte »skyer« af lande, der er omkranset af internationale organisationer. Hvis det er tilfældet, taler man om, at der er en »klike« i netværket.⁶

Der kan knyttes to bemærkninger til sociogrammet i figur 2. For det første lader det til, at det er muligt at identificere mindst to klike af centralbanker. En klike inkluderer 25 hovedsagelig afrikanske centralbanker. En anden inkluderer 15 OECD lande. For det andet kan det noteres, at langt den største del af alle central-

Tabel 6. Centralbankernes internationale mødefora

	Multilaterale centralbankfora	Udviklingsbanker	Blandede centralbank- og regeringsfora	Rene centralbankfora
> 1930			League of Nations Financial and Economic Committee (1920-46)	
1930'erne	BIS – Bank for International Settlements, 1930 (www.bis.org)			
1940'erne		IBRD – International Bank for Reconstruction and Development, 1944 (www.worldbank.org)	IMF – International Monetary Fund, 1944 (www.imf.org)	SEACEN – South-East Asian Central Banks, 1972 (www.seacen.org)
1950'erne		IADB – Inter-American Development Bank, 1959 (www.iadb.org)	Monetary Committee, EEC, 1958-1999.	CEMLA – Centro de Estudios Monetarios Latinoamericanos, 1952 (www.cemla.org) SEANZA – Central Banks of South East Asia, New Zealand and Australia, 1956
1960'erne	BCEAO – Central Bank of West African States, West African Monetary Union (WAMU), 1962 (www.bceao.int)	AFDB – African development Bank, 1963 (www.afdb.org) ADB – Asian Development Bank, 1966 (www.adb.org)	WP3 – Working Party three, OECD, 1960 (www.oecd.org)	G10 – Group of Ten, 1962 Committee of Governors, EEC, 1964-1994 AACB – Association of African Central Banks, 1968
1970'erne	BEAC – Central African Central Bank, Central African Monetary Union (UMAC), 1972 (www.beac.int)	ISDB – The Islamic Development Bank, 1973 (www.isdb.org)	C-20 – Committee of 20/Interim Committee, IMF, 1972-1974, 1974-1999 G24 – Group of Twenty four, 1972 (www.g24.org)	

				G5/Library Group – Group of Five, 1973-1986 G7 – Group of Seven, 1975-98	
1980'erne	ECCB – Eastern Caribbean Central Bank, Eastern Caribbean Currency Union, 1983 (www.eccb-centralbank.org)	PTA-Bank – Eastern and Southern African Trade and Development Bank, 1983 (www.ptabank.org)		APEC – Asia Pacific Economic Cooperation, 1989 (www.apecsec.org.sg)	
1990'erne	ECB – European Central Bank, European Economic and Monetary Union (EMU), 1999 (www.ecb.de)	EBRD – European Bank for Reconstruction and Development, 1991 (www.ebrd.org)	Manila Framework Group, 1997 G8 – Group of Eight, 1998 (www.g7.utoronto.ca) IMFC – International Monetary and Financial Committee, IMF, 1999 FSF – Financial Stability Forum, 1999 (www.fsforum.org) EFC – Economic and Financial Committee, European Union (EU), 1999		EMEAP – The Executive Meeting of East-Asian-Pacific Central Banks, 1991 (www.emcap.org) EMI – European Monetary Institute, European Economic and Monetary Union (EMU), 1994-1999 Committee for Central Banks, Common Market for Eastern and Southern Africa (COMESA), 1994 (www.comesa.int) MEFMI – Macroeconomic & Financial Management Institute of Eastern and Southern Africa, 1997 (www.mefmi.org) G22 – Group of Twenty Two, 1997-1999 G33 – Group of Thirty Three, 1999-1999 G20 – Group of Twenty, 1999 (g20.nic.in)

Kilde: Union of International Associations (2002/2003).

bankerne befinder sig i netværkets periferi. Spørgsmålet er nu, hvilke af de to kliker der udgør det mest centrale center i dette netværk af centralbanker? Man ved, at langt størstedelen af verdens økonomiske og finansielle ressourcer er placeret i OECD-kliken, men i princippet ved man ikke, om denne klike også er det mest centralt placerede i netværket. Det føromtalt computerprogram kan imidlertid give os hjælp til at besvare dette spørgsmål. Den kan udregne en centralitetsscore for hvert enkelt land ved at vurdere, hvilke lande der er tæt forbundne med internationale organisationer, som har andre tæt forbundne medlemmer (den såkaldte Eigenvector score).⁷ Det er nok ikke overraskende at OECD-kliken er den mest centralt placerede klike i netværket.

Netværksproduktion

Da vi taler om grænseoverskridende styringsnetværk har vi at gøre med netværk, der producerer offentlig politik i én eller anden forstand (Marcussen og Torfing, 2003). »Offentlig politik« skal dog ikke forstås alt for snævert som kun det at tage beslutninger, der har direkte og formel regulerende effekt på borgerne. Det kan også være et spørgsmål om at producere normer for passende, legitim og optimal adfærd, ligesom offentlig politik kan være et spørgsmål om at producere viden og data. Endelig kan offentlig politik forstås som produktionen af identitetsmæssige referencepunkter, fælles historier, myter om fortiden og visioner for fremtiden. Alle disse dimensioner indgår i produktionen af offentlig politik (tabel 7).⁸

Tabel 7. Dimensioner af offentlig politik

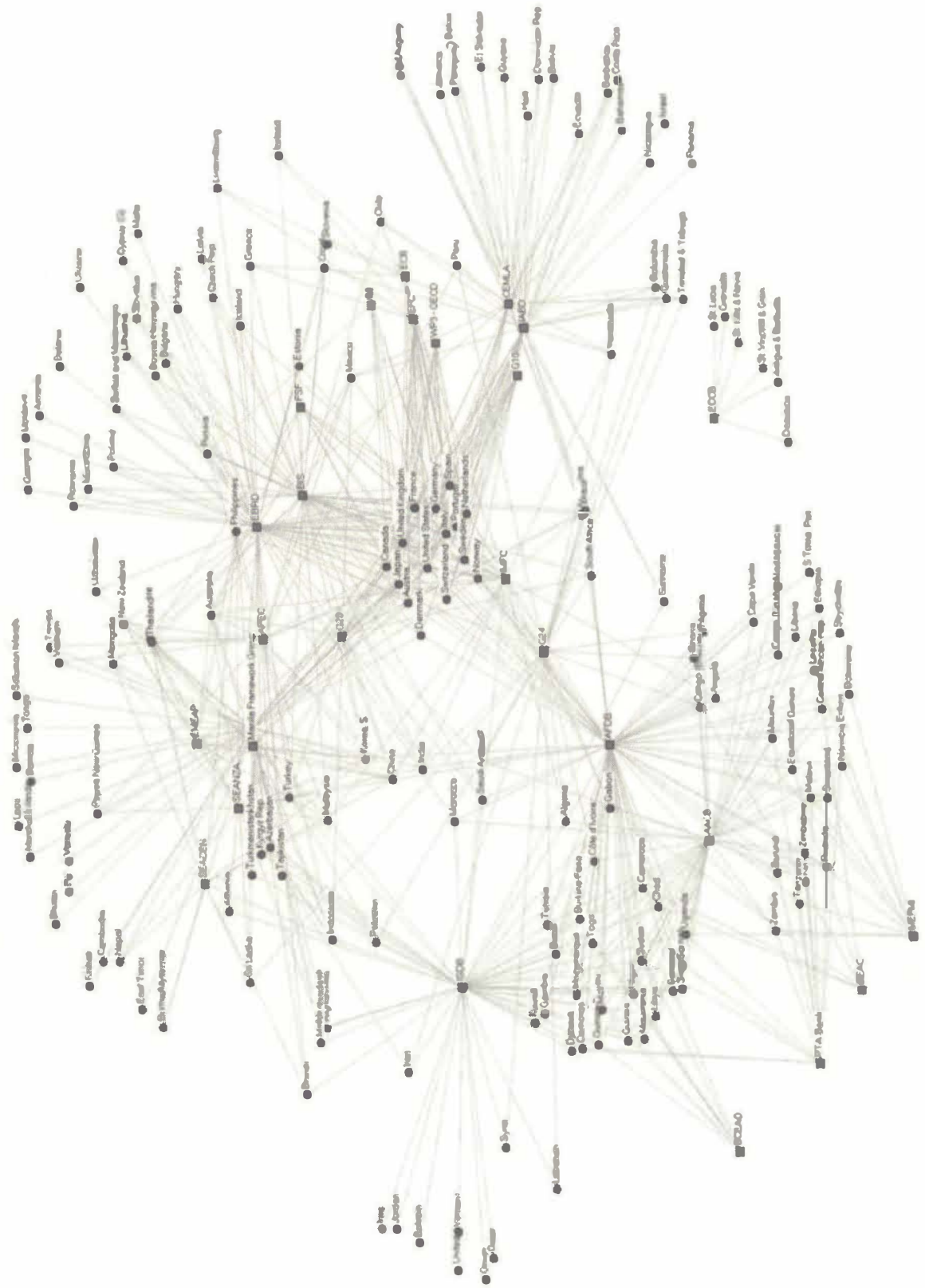
Regulativ dimension	Normativ dimension	Kognitiv dimension	Imaginær dimension
Produktion af formelle regler	Produktion af standarder for passende adfærd	Produktion af viden	Produktion af fællesskab

Det grænseoverskridende styringsnetværk af centralbanker deltager dog ikke i dem alle. Centralbankerne og deres organisationer har indtil videre ikke været særlig gode til at udvikle formelle adfærdsregulerende konventioner og aftaler. Siden Bretton Woods systemets endelige sammenbrud i starten af 1970'erne har et fast og tilbagevendende debattema blandt centralbankerne handlet om, hvorvidt det er muligt og ønskeligt at centralbankerne påtager sig at udvikle sådanne formelle rammer for adfærd på de monetære og finansielle markeder (Federal Reserve Bank of Boston, 1984, 1999). Fokus har særligt været rettet mod, om markederne kan og bør styres via formelle love og regler, og om det ikke forholder sig sådan, at politikere alligevel gør, hvad det passer dem, når der opstår krisesituationer? Et kort blik på to forskellige internationale centralbankfora, Bank for International Settlements og Den Internationale Valutafond, illustrerer således, at centralbanknetværket først og fremmest producerer normer, viden og sammenhold.

Bank for International Settlements er placeret i Basel, og kun centralbanker er medlemmer. Disse centralbanker mødes regelmæssigt inden for rammerne af BIS

Figur 2. Center og periferi i det grænseoverskridende styringsnetværk af centralbanker, 2001-2002.

eller i komitéer, der huses af BIS. Én af BIS' centrale opgaver er at producere normer for national og international bankvæsen. Denne produktion af normer foregår i den meget prestigefyldte Basel Komité, der oprindeligt var etableret i 1974 af verdens ti førende centralbanker. Løbende er der blevet produceret normer for, hvordan tilsyn med private banker bør organiseres og gennemføres. Men i 1988 besluttede komitéen sig for at introducere en hel pakke af normer – Basel Kapital Aftalen (Basel I) – som blandt andet indeholder normer for, hvor store reserver private banker til enhver tid bør ligge inde med. Denne bliver løbende fornyet og i øjeblikket er der forhandlinger om en såkaldt Basel-II aftale. Selvom komitéen på ingen måde kan vedtage juridisk bindende beslutninger, kan Basel-aftalen i dag siges at være en international standard på området for overvågning af og kontrol med bankvæsenet. I Europa har EU for eksempel ophøjet BIS-standarderne til lov.

IMF er placeret i Washington. Siden 1974 har der eksisteret en mindre gruppe af IMF-medlemmer (24 nationalbankdirektører og/eller finansministre), som samles i den Internationale Monetære og Finansielle Komité, der indtil 1999 blev kaldt Interimkomitéen. Formålet er at diskutere og udvikle forslag fra IMF's udøvende organ – The Executive Board – og rådgive IMF's besluttende organ – The Board of Governors. Al offentlig politik, der har med finansielle forhold og kapitalmarkeder at gøre, kommer altså gennem denne centrale komité. Også her produceres en stor mængde normer og standarder, senest vedrørende gennemsigtighed i den monetære og finansielle politik, men også inden for områderne betalings-systemer, forsikring, bekæmpelse af hvidvaskning af penge og finansiering af terrorisme, corporate governance, regnskabssystemer og regnskabskontrol. Disse standarder fremgår af diverse protokoller og aftaler. I modsætning til BIS har IMF nogle ekstra instrumenter, der kan bruges til at sprede disse standarder. IMF låner penge ud til medlemslandene, og ofte er en betingelse for at låne disse penge, at standarderne opfyldes til punkt og prikke. IMF foretager desuden multilateral overvågning af dets medlemslandes økonomier og opstiller i den forbindelse benchmarks, der klart og tydeligt afslører, hvilke lande der ikke formår at overholde de aftalte standarder. Man taler desuden om, at der med årene er opstået en Washington-konsensus, der i bund og grund er en international standard for, hvad det vil sige at føre en stabilitetsorienteret økonomisk politik (Williamson, 2000). Endelig deltager IMF i såkaldte tekniske missioner, hvor organisationen bistår medlemslandene i at gennemføre reformer af deres monetære og finansielle systemer.

Der produceres endvidere viden inden for rammerne af BIS og IMF. I begge organisationer er der afsat betydelige ressourcer til at varetage forskning og indsamling af statistik med relevans for kapital- og finansmarkederne. Noget af denne forskning og disse data danner grundlaget for årsrapporterne samt for de løbende analyser af de internationale kapital- og finansmarkeder. Personalet i de to organisationer producerer endvidere en lang række arbejdspapirer, ligesom de afholder konferencer med deltagelse af eksterne eksperter. De to organisationers autoritet og internationale legitimitet hænger i stor udstrækning sammen med, at de er i stand til at fremstå som »videnskabelige«. Hvis andre aktører i det interna-

tionale samfund opfatter de to organisationer som »vidensorganisationer«, er der større sandsynlighed for, at de bliver lyttet til i forbindelse med normformulering og normspredning.

Endelig er det ofte en overset dimension af den offentlige politik, at der i stor udstrækning produceres identitet og fællesskaber. BIS fremstilles ofte som et hemmelighedsfuldt broderskab af centralbanker, og der tales om, at der er udviklet en særlig centralbankkultur (Dean og Pringle, 1994). Man kan spore denne kultur tilbage til de allerførste år af BIS' eksistens. I den femte årsrapport fra 1935 reproduceres for eksempel nogle af de dyder, der kendetegner centralbankernes metier generelt og den sunde stabilitetsorienterede økonomiske politik specielt (Auboin, 1955; Clarke, 1967; Schloss, 1958). Nye centralbankdirektører, eventuelt via deres angloamerikanske økonomiuddannelser og via deres tidligere karrierer i IMF og Verdensbanken, indlærer hurtigt denne takt og tone samt de mere uformelle regler, der præciserer, hvad man kan forvente af hinanden, og hvordan forholdet til blandt andet nationale politikere bør være. I diverse taler af begge organisationers generaldirektører fremhæves netop den sunde økonomiske politik som værende et spørgsmål om lav inflation og nationale budgetter i ligevægt. Det understreges også igen og igen, at en holdbar økonomisk infrastruktur indeholder en selvstændig centralbank.

Centralbanker tenderer mere og mere til at præsentere sig selv som repræsentanter for det objektive og faktuelte korrekte og placerer sig derfor eksplicit i modsætning til diverse politikere, der repræsenterer det idealistiske og magtsøgende. Man kan derfor se, at internationale centralbankorganisationer såvel som nationale centralbanker i stadig stigende udstrækning forsøger at gøre sig gældende blandt akademikere i anerkendte fagtidsskrifter (Eifinger et al., 2002). Kulturen reproduceres indadtil i centralbankfora via diverse møder, seminarer etc., men den forsøges også udbredt til en bredere skare af aktører uden for centralbankcirklerne. Dette gøres via undervisning i f.eks. the Joint Vienna Institute (www.jvi.org), hvor embedsmænd i overgangsøkonomier uddannes af blandt andet personalet i IMF og BIS (Johnson, 2002). Det gøres også via taleaktiviteter (Woodward, 2000: 363). De fleste centralbankdirektører og ansatte i internationale centralbankfora bruger megen tid på at sprede deres idéer om sunde økonomiske og finansielle forhold. Centralbankdirektører er meget eftertragtede talere i mange sammenhænge. Budskabet spredes endvidere gennem forskningen og de årlige rapporter, hvor der ikke kun præsenteres faktuelle forhold. Generelt vil man opleve, at disse værker også diskuterer bredere problemstillinger, som rækker ud over det snævre centralbankmetier. Senest har den Europæiske Centralbank for eksempel udtrykt sig kritisk i forhold til effektiviteten i den danske offentlige sektor (Afonso et al., 2003). Alt i alt er formålet med dette, at centralbankerne udnytter den position, de har fået som autoritative sandsigersker, til at definere, hvad der til enhver tid er moderne, efterstræbelsesværdigt, acceptabelt og passende. De benytter også lejligheden til at definere, hvilke modeller i fortiden og nutiden vi passende kan måle os i forhold til. Der fremhæves skrækeksempler – personer, institutioner og episoder – som for alt i verden må undgås. Der formuleres også teorier om, hvilke roller forskellige parter – offentlige og private, centralbanker

og politikere – skal have i udformningen, vedtagelsen og gennemførelsen af den økonomiske politik.

Konklusion – internt og eksternt forandringspres

Vi har nu fået et indblik i, hvilke personer der er medlemmer af det grænseoverskridende styringsnetværk af centralbanker, hvordan disse personer organiserer sig og mødes internationalt, og hvordan der produceres offentlig politik. Der er blevet brugt data, der fortæller noget om de enkelte personers baggrund (*attributational data*), om deres indbyrdes relationer og interaktion i internationale fora (*relational data*) samt om de idéer, normer og forestillinger, der deles af netværkets medlemmer (*ideational data*). Men samlet set har analysen været beskrivende, og det er et meget statisk billede, der er givet at netværket. Vi har ikke fået indblik i, hvorvidt og under hvilke forhold dette netværk udvikles.

I et historisk perspektiv har centralbankernes politiske autoritet og position i de nationale beslutningsprocedurer ændret sig meget. Som tidligere nævnt var centralbanker næsten enerådende i international valuta- og pengepolitik i den klassiske guldstandardsperiode sidst i det 19. og i begyndelsen af det 20. århundrede. Nogle hævder endog, at selve institutionen »central bank« blev grundlagt i denne periode (Capie et al., 1994). Det har imidlertid altid været sådan, at krige har ændret på centralbankernes positioner i de nationale beslutningssystemer. Efter første verdenskrig var det klassiske guldfødsystem opløst, og det kom aldrig rigtig til at fungere igen. Efter anden verdenskrig blev en del nationalbanker endog nationaliseret. I løbet af hele Bretton Woods perioden var nationalbanker, med få markante undtagelser, ikke selvstændige og selvstyrende institutioner. I løbet af 1980'erne og 1990'erne ændrede denne situation sig fuldstændigt og centralbankerne er nu tilbage i tidligere tiders storhed. Der er opbygget nationale såvel som internationale bastioner, hvorfra centralbanker kan konsolidere sig og gennemføre en målrettet og effektiv normativ, kognitiv og imaginær politisk styring. Der er en udbredt konsensus omkring centralbankfilosofien i den økonomiske politik. De fleste centralbanker har endog mange ressourcer til deres rådighed.

Dette er imidlertid ikke ensbetydende med, at centralbanker fra nu af og i al evighed vil have denne position. Der kan groft sagt skelnes mellem faktorer *internt* i det grænseoverskridende styringsnetværk af centralbanker og faktorer *eksternt* i netværket, der kan forårsage forandring. Internt i centralbanknetværket kan udskiftning af ledere for de mest markante internationale organisationer rykke ved etablerede strukturer, procedurer og relationer. De fleste nye ledere ønsker at markere deres tiltræden ved at foreslå reformer. Dette var også tilfældet da Horst Köhler i 2000 blev Managing Director for IMF. Han har siden igangsat flere arbejdsgrupper og udredninger for at tilpasse IMF til nye udfordringer. Da Andrew Crockett blev General Manager for BIS i 1993, var det med et ønske om at udvide organisationens medlemsskare og dermed få ændret dens status som en hovedsagelig europæisk organisation. Det er i stor udstrækning lykkedes. Hans efterfølger fra 2003, Malcolm D. Knight, er også allerede begyndt at sætte sit præg på organisationen. Han har tydeligt gjort opmærksom på, at den traditionelle lukkethed, der hersker omkring centralbankfora, er gammeldags og

ikke svarer til de standarder, som organisationen beder andre om at leve op til. Den internationale ikke-statelige organisation *One World Trust* sammenligner for eksempel BIS med andre internationale organisationer, både offentlige og private og konkluderer, at BIS suverænt er den mest lukkede og utilgængelige af dem alle (One World Trust, 2003: v). I centralbankkredse er der desuden opstået kritik af den kryptiske måde som centralbankerne kommunikerer med omverdenen på (Blinder et al., 2001; *Economist*, 2003). Sådanne små reformer og opråb kan være med til at ændre netværket gradvist. Periferien får gradvist lettere adgang til og indsigt i netværkets center. Det samme vil omverdenen måske få i fremtiden. Men grundlæggende må man sige, at der ikke er mange andre kilder til forandring inde i det globale netværk af centralbanker. De menige medlemmer – hverken i centeret eller i periferien – lader ikke høre fra sig og forlanger ikke reformer eller tilpasninger.

Derfor er det nok mest sandsynlig, at eventuelle fremtidige forandringer kommer udefra. Det har da også, som nævnt ovenfor, først og fremmest været krisesituationer, der for alvor har kunnet forårsage forandringer. I mangel af altomfattende krige er det måske den rolle, som de meget store finansielle kriser i 1997-2000 i Sydøst Asien, Rusland og Syd- og Mellemerika spiller for netværket. Hverken centralbankerne enkeltvis eller deres internationale organisationer har været gearede til at fungere som ildslukkere i disse situationer. Dette har måske forårsaget, at politikere, der før troede sig afhængige af denne ildslukkerfunktion, nu har mistet troen på at centralbankerne kan spille en rolle. Endnu er der langt mellem politikere, som for alvor spørger, hvorvidt centralbankerne har de rette hensigter, vilje og kapacitet til at spille en afgørende styringsrolle på de internationale finansielle markeder. Protester er der imidlertid nok af på det niveau, som man nogle gange refererer til som det civile samfund. Møder i verdensbanken, OECD, EU, IMF og så videre er kommet i disse ngo'ers søgelys, og der formuleres et generelt krav om gennemsigtighed, demokratisering, regulering og omfordeling. Alt sammen noget som indtil for nyligt forekom som fremmedelementer på mange centralbankers dagsordener. Indtil videre må man konstatere, at det grænseoverskridende styringsnetværk af centralbanker har været meget robust, og at truslerne mod netværket har været få og uregelmæssige.

Noter

1. Mange tak for gode kommentarer fra Jesper Jespersen, Asbjørn Sonne Nørgaard, Hans Peter Olsen, Eva Sørensen, Niels Thygesen og Mette Zølner.
2. Hemmelighedsfuldheden i centralbankverdenen er også fremhævet som et gennemgående træk i det mest udførlige værk, der til dato er skrevet om det amerikanske centralbanksystem. Det har ganske sigende fået titlen *Secrets of the Temple – How the Federal Reserve Run the Country* (Greider, 1987).
3. Denne artikel baserer sig på et SSF-finansieret forskningsprojekt der har til formål at studere udviklingen, funktionsmåden og effekten af et transnationalt centralbankfællesskab. Projektet afsluttes ved udgangen af 2005 og publiceres derefter i bogform.
4. Juridisk centralbank uafhængighed er naturligvis ikke et binominalt, enten/eller fænomen. Der eksisterer mere detaljerede skala-kodninger (eksempelvis Cukiernan et al., 1992). I tabellen

henregnes centralbanker til at være »uafhængige« når dette eksplicit erklæres i centralbanklovgivningen. Formålet er ikke at vise, hvorvidt centralbanker i realiteten er uafhængige, men derimod at vise, at uafhængighedsbegrebet er blevet et verdensomspændende legitimerende symbol, der indikerer modernitet.

5. J.P. Morgan's *Who's Who* indeholder information om centralbankdirektører fra 130 lande. Da der er 167 centralbankdirektører i den overordnede population, er der 37 lande, der ikke er repræsenteret i opslagsværket. Det drejer sig om centralbankdirektørerne fra følgende lande: Afghanistan, Angola, Bangladesh, Belize, Bhutan, Brunei, Costa Rica, Cuba, Djibouti, Øst Timor, El Salvador, Etiopien, Guinea, Guyana, Nord Korea, Laos, Lesotho, Libyen, Madagaskar, Mauritania, Marokko, Mozambique, Nauru, Nicaragua, Papua New Guinea, Paraguay, Rwanda, Sao Tome and Principe, San Marino, Seychellerne, Sudan, Surinam, Syrien, Tajikistan, Tanzania, Turkmenistan og Vanuatu. Noget af den manglende information om disse landes centralbankdirektører er hentet fra de pågældende nationalbankers hjemmesider.
6. Den Internationale Valutafond er sorteret fra databasen (men ikke Den Internationale Monetære og Finansielle Komité, som udgør en del af IMF). Årsagen er helt enkelt, at organisationen har alle centralbankerne som medlemmer og derfor automatisk vil blive placeret i midten af sociogrammet. Dette vil forhindre, at man kan spore forskelle i centralbankernes strukturelle placering.
7. Sagt med andre ord. Hvis den danske Nationalbank var medlem af en international organisation, hvis andre medlemmer var Haiti, Østtimor og Nepal, vil dette ikke bidrage særligt meget til Danmarks centralitetsscore, fordi ingen af disse tre lande er medlemmer af særligt mange internationale centralbankorganisationer. Hvis derimod Nationalbanken er medlem af internationale organisationer, der også har USA, Canada og Tyskland som medlemmer, ville dette have en betydelig effekt på Danmarks centralitetsscore, fordi alle disse lande er tæt forbundne i mange andre internationale organisationer.
8. Den eksemplificerende diskussion nedenfor diskuterer typologiens dimensioner i forbindelse med politikformulering. Man kunne have valgt også at fokusere på, hvilke styringsinstrumenter der anvendes i implementeringsfasen.

Litteratur

- Afonso, António, Ludger Schuknecht and Vito Tanzi (2003). »Public sector efficiency: an international comparison«, *ECB Working Paper*, no. 242, July (www.ecb.de/pub/wp/ecbwp242.pdf).
- Auboin, Roger (1955). *The Bank for International Settlements, 1930-1955*, Princeton University: International Finance Section.
- Babb, Sarah (2001). »The Rise of the New Money Doctors in Mexico«, paper presented at the Political Economy Research Institute, University of Massachusetts, Amherst, December 7-8.
- Blinder, Alan, Charles Goodhart, Philip Hildebrand, David Lipton and Charles Wyplosz (2001). *How do Central Banks Talk?*, Geneva Reports on the World Economy no. 3, Geneva: International Center for Monetary and Banking Studies.
- Borgatti, Steve P., Martin G. Everett and Linton C. Freeman (1999). *UCINET 6.0 Version 1.00*, Natick: Analytic Technologies.
- Bowles, Paul and Gordon White (1994). »Central Bank Independence: A Political Economy Approach«, *The Journal for Development Studies*, Vol. 31, No. 2, pp. 235-264.
- Broz, J. Laurence (1997). *The International Origins of the Federal Reserve System*, Ithaca: Cornell University Press.
- Capie, Forrest, Charles Goodhart, Stanley Fisher and Norbet Schnadt (1994). *The Future of Central Banking – The Tercentenary Symposium of the Bank of England*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Clarke, Stephen V. O. (1967). *Central Bank Cooperation 1924-31*, New York: Federal Reserve Bank of New York.

- Cukiernan, Steven B. Webb and Bilin Neyapti (1992). »Measuring the Independence of Central Banks and Its Effects on Policy Outcome«, *The World Bank Economic Review*, Vol. 6, No. 3, pp. 353-398.
- Cupitt, Richard, Rodney Whitlock and Lynn Williams Whitlock (1996). »The (Im)mortality of International Governmental Organizations«, *International Interactions*, Vol. 21, No. 4. Genoptrykt pp. 44-61 i Paul F. Diehl (2001), *The Politics of Global Governance*, London: Lynne Rienner Publishers.
- Dean, Marjorie and Robert Pringle (1994). *The Central Banks*, New York: Penguin Books.
- Drake, Paul W. (1989). *The Money Doctor in the Andes – The Kemmerer Missions, 1923-1933*, Durham: Duke University Press.
- Dyson, Kenneth, Kevin Featherstone and George Michalopoulos (1995). »Strapped to the Mast: EC Central Bankers Between Global Financial Markets and Regional Integration«, *Journal of European Public Policy*, Vol. 2, No. 3, pp. 465-487.
- Economist*, the (2003). »Central Bank Transparency – As Clear as Mud«, 7 August.
- Eichengreen, Barry (1992). *Golden Fetters – The Gold Standard and the Great Depression, 1919-1939*, New York: Oxford University Press.
- Eifinger, Sylvester C. W., Jakob de Haan and Kees Koedijk (2002). »Small is Beautiful: Measuring the Research Input and Output of European Central Banks«, *European Journal of Political Economy*, Vol. 18, No. 2, pp. 365-374.
- Federal Reserve Bank of Boston (1984). *The International Monetary System: Forty Years After Bretton Woods*, Conference Series no. 28, May, Boston.
- Federal Reserve Bank of Boston (1999). *Rethinking the International Monetary System*, Conference Series no. 43, June, Boston.
- Finnemore, Martha (1996a). »Norms, Culture, and World Politics: Insights From Sociology's Institutionalism«, *International Organization*, Vol. 50, No. 2, pp. 325-347.
- Finnemore, Martha (1996b). *National Interests in International Society*, Ithaca: Cornell University Press.
- Freedom House (2000). »Democracy's Century. A Survey of Global Political Change in the 20th Century«, Washington, DC: Freedom House, www.freedomhouse.org/research/demcent.htm.
- Gallarotti, Giulio M. (1995). *The Anatomy of An International Monetary Regime: The Classical Gold Standard, 1880-1914*, New York: Oxford University Press.
- Gill, Stephen (2003). *Power and Resistance in the New World Order*, New York: Palgrave/Macmillan.
- Green, Edward J. (2003). »What Tasks Should Central Banks Be Asked to Perform?« Paper, Sveriges Riksbank's conference on »Central Bank Efficiency«, Stockholm, 23-24 May.
- Greider, William (1987). *Secrets of the Temple – How the Federal Reserve Runs the Country*, New York: Simon & Schuster.
- J.P. Morgan (2001). *Who's Who in Central Banking 2002*, London: Central Bank Publications.
- Jácome H., Luis I. (2001). »Legal Central Bank Independence and Inflation in Latin America During the 1990s«, *IMF Working Paper*, WP/01/212, Washington: IMF.
- Johnson, Juliet (2002). »Financial Globalization and National Sovereignty: Neoliberal Transformation in Post-Communist Central Banks«. Paper, 2002 annual meeting of the American Political Science Association, August 29-September 1.
- Maliszewski, Wojciech S. (2000). »Central Bank Independence in Transition Economies«, Centre for Social and Economic Research (CASE), London School of Economics and Political Science, September.
- Marcussen, Martin (2003). »Central Banks on the Move«. Paper presented at the European Union Studies Association, Nashville, 27-29 March.
- Marcussen, Martin and Jacob Torfing (2003). »Grasping Governance Networks«. Manuscript, Centre for the Study of Democratic Network Governance, Roskilde University Centre.
- Maxfield, Sylvia (1997). *Gatekeepers of Growth: The International Political Economy of Central Banking in Developing Countries*, Princeton: Princeton University Press.

- McNamara, Kathleen (2002). »Rational Fictions: Central Bank Independence and the Social Logic of Delegation«, *West European Politics*, Vol. 25, No. 1, pp. 47-76.
- McNeely, Connie L. (1995). *Constructing the Nation-State. International Organization and Prescriptive Action*, London: Greenwood Press.
- Meyer, John W. (2000). »Globalization – Sources and Effects on National States and Societies«, *International Sociology*, Vol. 15, No. 2, pp. 233-248.
- One World Trust (2003). *The Global Accountability Report – Power Without Accountability?* No. 1, London: Houses of Parliament (www.oneworldtrust.org).
- Schloss, Henry H. (1958). *The Bank for International Settlements – An Experiment in Central Bank Cooperation*, Amsterdam: North-Holland Publishing Company.
- Scott, John (2000). *Social Network Analysis – A Handbook*, London: Sage Publications.
- Shanks, Cheryl, Harold K. Jacobson and Jeffrey H. Kaplan (1996). »Inertia and Change in the Constellation of International Governmental Organizations, 1981-1992«, *International Organization*, Vol. 50, No. 4, pp. 593-627.
- Union of International Associations (2002/2003). *Yearbook of International Organizations*, 39th ed. München: K.G. Saur Verlag, cd-rom version.
- Williamson, John (2000). »What Should the World Bank Think About the Washington Consensus?«, *The World Bank Research Observer*, Vol. 15, No. 2, pp. 251-264.
- Woodward, Bob (2000). *Maestro – Greenspan's FED and the American Boom*, New York: Simon & Schuster (large print edition).